DOK SU JEDNI NAPUŠTALI SPLIT, ONI SU U ŠLAPAMA KRENULI PREMA LORI 'Da su zapucali, još bismo letjeli prema Marsu'

Remorkerom i trajektom prevarili su Jugoslavensku ratnu mornaricu te su pred bazom u Lori ostavili dvadesetak mina od 600 kilograma

Foto: Joško Šupić

Piše: Gabrijela Radanović

Vjerujemo da ste mnogo puta u splitskoj Trajektnoj luci prošli pokraj remorkera upečatljivih imena – Argus, Kastor i Rigel. Riječ je o poznatim tegljačima iz flote splitske brodarske tvrtke Brodospas, no možda je rijetkima poznato da je upravo Argus u noći s 24. na 25. rujna 1991. godine

sudjelovao u jednoj od najodvažnijih akcija tek osnovane Hrvatske ratne mornarice.

Zajedno s Jadrolinijinim trajektom Gradac poslužio je kao paravan za polaganje morskih mina pred ulazom u Ratnu luku Lora, tada snažno uporište Jugoslavenske ratne mornarice. U akciji je sudjelovalo 13 pripadnika netom osnovane Hrvatske ratne mornarice te posade Gradca i Argusa.

Obljetnica te opasne operacije ove je godine prvi put službeno obilježena, i to zahvaljujući jednom od njezinih sudionika, **Tonćiju Čovi**, na čiju su se inicijativu ponovno okupili ljudi koji su te noći sudjelovali u miniranju prilaza Lori.
Plan je bio jednostavan, ali iznimno opasan. Jadrolinija je Jugoslavenskoj ratnoj mornarici trebala dojaviti da Gradac ima problema s upravljanjem te da ga remorker mora tegliti u brodogradilište. Argus je doista preuzeo trajekt i poveo ga prema škveru, no kod Marjana su promijenili rutu i približili se Lori.

Dok je Argus zaklanjao Gradac od pogleda iz vojne luke, s trajekta su u more položene mine.

– Mislim da ni Amerikanci ne bi izveli ono što su izveli naši dragovoljci. Oni su se previše šepurili u našem prostoru i našem moru. Nisu htjeli prihvatiti nikakve pregovore pa smo im odlučili zapriječiti ulazak u Ratnu luku Lora. Tada su se događale čudne stvari, imali smo problema, a ni naši ribari nisu mogli izlaziti na more – prisjetio se **Miroslav Lozina**, predsjednik Udruge hrvatskih marinaca 'Knez Domagoj'.
Polaganje mina dogodilo se samo dan nakon pogibije dvadesetogodišnjeg **Josipa Vranića**, koji je 24. rujna stradao na Kašjunima. Vranić je tek četiri dana bio pripadnik Hrvatske ratne mornarice.
– Dan prije poginuo je naš Josip. To nas je sve pogodilo, nismo mogli doći sebi. Znate, mlad čovjek, 20 godina. Bila je to tragedija. Nakon toga bili smo spremni na sve – kazao je Lozina.

Oko 4.30 sati krenuli su u akciju. Gradac je bio pogodan za zadatak jer je imao prednju i stražnju platformu, s kojih su mine mogle biti spuštene u more. Položili su ih dvadeset, na svega dvjestotinjak metara od Lore.

Nakon što su mine položene, Gradac i Argus nastavili su prema brodogradilištu kako bi priča o kvaru ostala uvjerljiva. Gradac je ostao u škveru, dok se Argus vratio u luku. Operacija je završena, a da druga strana nije shvatila što se upravo dogodilo pred ulazom u njezino najvažnije splitsko uporište.

– Akcija je uspješno provedena, a admiral je bio zadovoljan. Izvela su je naša tri časnika, bivši oficiri koji su dragovoljno pristupili Hrvatskoj ratnoj mornarici, deset dragovoljaca kojima sam ja bio zapovjednik kao i posade brodova – ispričao je Lozina.

Čovo je istaknuo kako mu je žao što njega i ostale civile koji su sudjelovali u operaciji tijekom svih ovih godina nitko nije kontaktirao niti pozvao da javno ispričaju što se događalo u noći s 24. na 25. rujna 1991. godine.

– To je bila jedna od prvih iznimno pogibeljnih akcija Hrvatske ratne mornarice, koja je osnovana 12. rujna, a ovo se događalo 25. rujna. Nas koji smo u tome sudjelovali kao civili nitko nikada nije kontaktirao. Vozili smo dvadesetak mina od oko 600 kilograma i položili ih ispred luke. Mi smo to preživjeli. Da su oni po nama zapucali, mislim da bismo još letjeli prema Marsu – slikovito je opisao Čovo.

Na pitanje kako su se uopće odlučili upustiti u tako opasan pothvat, odgovorio je da se današnje okolnosti teško mogu usporediti s onima iz 1991. godine.

– Bili smo čista naiva. Kako smo se odlučili? Bilo je takvo vrijeme. Nije to bilo ništa posebno organizirano. Mogao je to biti bilo tko od nas. Jednostavno si došao kao civil i onda si išao. Nisi ni razmišljao previše. Danas, kada to gledam, mogu reći da baš i nismo bili bistre glave – prisjetio se uz smijeh.

U sjećanju mu je posebno ostao prizor ljudi koji su napuštali Split dok su oni odlazili prema Lori.

– Mi smo stajali tu, praktički u šlapama, a preko puta ukrcavali su se auti za Anconu, od Fiće do Mercedesa. Ljudi su odlazili. Oni su otišli prema jugu, prema Italiji, a mi smo otišli prema Ratnoj luci Lora koju je držala neprijateljska ruka, putem svoje sudbine. Prekrcani minama – ispričao je.

Govoreći o eksplozivnim napravama, Čovo je kazao kako je riječ bila o tvornički izrađenim minama koje su prethodno uzete iz Ploča tijekom akcije 'Zelena tabla – Male Bare'. Otkrio je i koliko su oskudno bili naoružani ljudi koji su krenuli u jednu od najopasnijih operacija iz začetaka Hrvatske ratne mornarice.

– Mi tada nismo imali gotovo ništa. Poslije se pojavio neki dokument u kojem se spominje čovjek koji je imao pušku s neispravnim metkom. Naknadno sam saznao da sam taj čovjek bio ja. Nisam tada ni gledao niti znao, jednostavno sam uzeo pušku – kazao je uz smijeh.

Kada je krenuo u rat, supruzi je ostavio samo poruku na stolu da je otišao.

– Prešli su svaku granicu i čovjeku jednostavno dođe... Bio sam oženjen i supruzi sam ostavio poruku na stolu - otišao sam. I otišao sam. Poslije sam bio i na jugu. Mene, eto, metak nije htio. Nisam ja kriv što sam danas ovdje – zaključio je Čovo, istaknuvši kako je Hrvatska ratna mornarica u tim godinama 'puno učinila'.

Među sudionicima akcije bio je i **Rozario Lovrić**, stručnjak za mine koji je prije rata služio u Mornarici te se upravo ondje obučavao za postavljanje i uklanjanje minsko-eksplozivnih sredstava. Zbog toga, kaže, u akciju nije krenuo nespreman.
– Nisam bio luda glava. Bio sam spreman jer sam prije služio u mornarici. Radio sam s minama, a poslije sam druge obučavao o njima. Meni to nije bilo toliko strašno. Više sam čuvao ostale nego sebe. A strašnije od postavljanja mina vam je njihovo uklanjanje – ispričao je.

Premda pripadnici JRM-a nisu mogli vidjeti što se događa iza remorkera, potpunu tišinu nije bilo moguće postići. Sjećanje na zvukove te noći ostalo je i **Anti Jurišiću**.
– I danas se sjećam te tišine i zvuka dok smo gurali mine koje su se nalazile na 'balinjerama'. Ti su mi zvukovi ostali u memoriji. Dok smo to radili, nismo razmišljali ni o čemu drugome – rekao je.

Strah je, kaže, postojao, ali ga je nadjačala odlučnost da se zaustavi sila koja je dotad neometano gospodarila morem pred Splitom.

– Taj se strah miješa s inatom. Mi Dalmatinci malo smo ludi ljudi, ali kada znamo da smo u pravu, spremni smo ići do kraja. Znali smo da oni nama vladaju svojim silama, a mi to nismo željeli – kazao je Jurišić.

Koliko je akcija bila opasna, Lozina opisuje bez imalo dvojbe.

– Mislim da je to bilo junačko djelo. Da su znali što radimo, sigurno bi nas potopili. Bilo bi svašta. Lora je bila njihovo jako uporište – rekao je. Nakon što su uspješno postavili eksplozivne naprave u jutarnjim satima jedna je barka iz Lore naišla na minu i odletjela u zrak.

– Išli su po kruh i njihova je barka naletjela na minu. Nama je bilo žao, ali dogodilo se. To je rat. Oni su ubijali naše ljude i morali smo nešto poduzeti. U toj ratnoj luci bilo je silnog oružja – kazao je Lozina.

Ivan Matić prisjetio se kako su eksplozivne naprave dan prije prevezene Jadrolinijinim trajektom Vladimir Nazor. Taj je potez, objašnjava, poslužio kao zavaravanje, nakon čega su mine prebačene na Gradac.
– Na kraju se pokazalo da je sve to bilo samo zavaravanje. Vratili su se, a mine su poslije prekrcane na Gradac. Gradac se potom 'pokvario' i tako je uspio doći pred Loru – ispričao je Matić.

Bila je to treća velika akcija Hrvatske ratne mornarice u njezinim začecima. Prethodile su joj preuzimanje ratnog broda te akcija u kojoj je spriječeno

odvoženje vojne opreme vrijedne oko 70 milijuna njemačkih maraka, koja je potom predana Kriznom štabu u Solinu.

Hrvatska ratna mornarica službeno je utemeljena 12. rujna 1991., kada je admiral **Sveto Letica** imenovan njezinim prvim zapovjednikom. Samo trinaest dana poslije njezini su pripadnici pred jednom od najsnažnijih baza JRM-a izveli operaciju koja je, prema riječima sudionika, u potpunosti iznenadila protivnika.
– Admiral Letica uistinu je imao petlju. Došao je iz mirovine voditi nas branitelje i dragovoljce. Nismo imali ugovore niti smo primali ikakav novac. Bili smo u službi svoga naroda i izvršavali smo svaku zadaću. Imali smo srce i glavu, a to je bilo važno – naglasio je Lozina.

I bivši oficiri JRM-a koji su pristupili hrvatskim snagama, istaknuo je, bili su dragovoljci poput civila koji su tih dana napustili svoje svakodnevne živote i stavili se na raspolaganje.

– Što god da su od nas tražili, mi bismo izvršili. Sve su odradili dragovoljci. I oni koji su došli iz bivše vojske dragovoljno su pristupili Hrvatskoj ratnoj mornarici. I oni su bili dragovoljci, kao i mi civili – poručio je.

Jurišić i njegovi suborci nakon toga su ostali u Mornarici. Kada su se prilike u Splitu počele mijenjati, poslani su i na Južno bojište.

– Već smo u prosincu 1991., kao jedan od prvih vodova Hrvatske ratne mornarice, išli u pomoć na Južno bojište. Pozvani smo u Ston i ondje smo bili nekoliko dana. Stvarno smo se stavili na raspolaganje. Nismo postavljali granice niti smo gledali je li riječ o Dalmaciji, Dubrovniku ili nekoj drugoj županiji – kazao je.

Kada se Lora počela popunjavati ljudima s vojnim iskustvom, počela je postupna demobilizacija prvih dragovoljaca. Jurišić se nije vidio u trajnom ostanku u Mornarici, dok je Matić u njezinu sastavu ostao do 1995. godine. Sudjelovao je i u preuzimanju Lore te je, kako kaže, podignuo hrvatsku zastavu i preuzeo prvo osiguranje vojne luke.

Govoreći o današnjem stanju Hrvatske ratne mornarice, Matić je poručio kako bi se u nju moralo ulagati više.

– Obalni ophodni brodovi trebali su biti završeni. Ako već nisu mogli svi, barem su četiri trebala biti u funkciji. Za ophodnju Jadranom potrebna su nam najmanje četiri ophodna broda, jedan helikopter te brod koji može pružati pomoć na moru, tegliti druga plovila i spašavati ljude – smatra Matić.

Na važnost čuvanja uspomene na ljude i događaje koji su obilježili stvaranje hrvatske države osvrnuo se **Josip Matković**, pročelnik Upravnog odjela Splitsko-dalmatinske županije.
– Ovakva obilježavanja ne predstavljaju samo prisjećanje na događaje iz ključnih trenutaka stvaranja naše države, nego su i podsjetnik generacijama koje žive i onima koje tek dolaze. Važno je da ovakve akcije ne budu zaboravljene i da se oni koji dolaze iza nas sjećaju svega što je dovelo do stvaranja samostalne i neovisne Republike Hrvatske – poručio je Matković.

Brigadni general u mirovini **Ivan Zelić**, savjetnik ministra hrvatskih branitelja u obilježavanju ovog dana nazočio je kao izaslanik potpredsjednika Vlade i ministra hrvatskih branitelja.
– Kada sve stavimo u kontekst tog vremena, rujna 1991. godine, kada je Hrvatska bila veoma ranjiva i slabo naoružana, doista je trebalo imati hrabrosti i odlučnosti za poduzimanje jedne ovako smjele akcije, odnosno postavljanje mina ispred najveće vojne pomorske baze Jugoslavenske ratne mornarice – kazao je Zelić.

Naglasio je kako se ovime pokazalo da povijest 'ne počiva na velikim riječima', nego na ljudima koji su, bez obzira na opasnost, stali u obranu svoje domovine i svojih obitelji.

– Nažalost, mnogo hrvatskih branitelja poginulo je u našim oslobodilačkim akcijama. Prije svega zbog njih trebamo obilježavati ovako značajne dane

iz povijesti Domovinskog rata, izraziti sućut njihovim obiteljima te iskazati poštovanje i zahvalnost za sve što su učinili za Hrvatsku – poručio je Zelić.

Lozina je na kraju zahvalio svim sudionicima tajne operacije, ali i građanima Splita koji su tijekom tih dramatičnih dana pomagali hrvatskim braniteljima.

– Bez naših sugrađana ne bismo mogli postići takav učinak. Za akciju se nije znalo, sve je rađeno u tajnosti. Hvala svim njezinim sudionicima. To je akcija vrijedna spomena – zaključio je.

Audio verzija članka može se poslušati ovdje: